

פסיקתא דרב כהנא

פסקא ולקחתם

ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפת תמרים וענף עץ עבת
וערבי נחל ושמתם לפני ה' אלהיכם שבועת ימים (ויקרא כג, ח)

א פתיחות

- א קחו מוסרי ואל כסף
ב שבע שמחות את פניך
ג פנה אל תפלת הערער
ד יעלו שדי... אז ירננו כל עצי יער
ה ארחץ בנקיון כפי

ב גוף הדרשה

- ו ולקחתם לכם — משלכם
ז ביום הראשון — ראשון לחשבון עונות
ח פרי עץ הדר — הלכות ארבעת המינים
ט ארבעת המינים — כנגד מי?

ג חתימה

- י בזכות ולקחתם — ארבעה ראשונים

ח ל ק א

פתיחות

א

קחו מוסרי ואל כסף

פתיחתא ראשונה • מוסר התורה טובה מכסף - שכר לקיחת המינים בכסף

קחו מוסרי ואל כסף ודעת מחרוץ נבחר (משלי ח, י)

פתיחה

רבי אבא בר כהנא פתח:

קחו מוסרי ואל כסף, ודעת מחרוץ נבחר (משלי ח, י).

אמר רבי אבא בר כהנא:

קחו מוסרי ואל כסף – קחו מוסרה של תורה, ואל כסף.

למה תשקלו כסף (ישעיה נה, ב) – למה אתם שוקלים כסף לבני עשו?

בלא לחם – על שלא שבעתם מלחמה של תורה.

ויגיעכם בלא לשבעה – למה אתם יגיעים, ואומות העולם שבעים?

בלא לשבעה – על שלא שבעתם מלחמה של תורה ומיינה של תורה,

דכתיב: לכו לחמו בלחמי ושתו ביינ מסכתי (משלי ט, ה).

שכר תורה אין לו מחיר

רבי ברכיה ורבי חייא אבוי בשם רבי יוסי ברבי נהוריי:

כתיב ופקדתי על כל לחציו (ירמיה ל, כ) – אפילו על גבאי צדקה,

חוץ משכר משנים וסופרים, שאינן נוטלין אלא שכר בטילין בלבד.

אבל שכר דבר אחד מן התורה – אין בירייה יכולה ליתן.

תני:

מראש השנה נקצבים מזונותיו של אדם,
חוץ ממה שהוא מוציא בימים טובים ובשבתות ובראשי חדשים ובחולו של מועד,
ומה שהתינוקות מוליכין לבית רבן.
אם פחת – פוחתין לו, ואם הוסיף – מוסיפין לו.

מעשה: רבי יוחנן וויתר על נכסיו עבור התורה

רבי יוחנן הוה מטייל וסליק מן טבריא לציפורי,
והוה מסתמך על כתפיה דרבי חייא בר אבא.
מטון חד בית חקל, ואמר: דין בית חקל הוה ידי, וזבינתיה מבעי מלעי באוריתא.
מטון חד בית כרם, ואמר: הדין בית כרם הוה ידי, וזבינתיה מבעי מלעי באוריתא.
מטון חד בית זיתא, ואמר: הדא בית זיתא הוה ידי, וזבינתיה מבעי מלעי באוריתא.
שרי רבי חייא בר אבא בכי.

אמר ליה: למה את בכי?
אמר: בכי אנא, דלא שבקת לך לשיבותך כלום.
אמר ליה: חייא ברי, קלה היא בעיניך מה שעשיתי?
שמכרתי דבר שניתן לששה ימים, וקניתי דבר שניתן לארבעים יום וארבעים לילה.
כך כל העולם כולו לא נברא אלא לששה ימים,
דכתיב **כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה' אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ** (שמות כ, יא),
אבל התורה לא ניתנה אלא לארבעים יום ולארבעים לילה,
הדא הוא דכתיב **וַיְהִי שֵׁשׁ עָם ה' אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה** (שמות לד, כח).

קריאת דורו על ר' יוחנן באהבתו, ועוד קריאות דורות

כד דמך רבי יוחנן, היה דורו קורא עליו:
אִם יִתֵּן אִישׁ אֶת כָּל הוֹן בֵּיתוֹ (שיר השירים ח, ז) באהבה שאהב רבי יוחנן את התורה –
בְּזוֹ יְבוֹזוּ לוֹ.

כד דמך אבא הושעיה איש טירייה, ראו מיטתו פורחת באויר,
והיה דורו קורא עליו:

אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה שאהב המקום את אבא הושעיה איש טירייה –
בוז יבוזו לו.

כד דמך רבי לעזר ברבי שמעון, היה דורו קורא עליו:
מי זאת עלה מן המדבר קתימרות עשן (שיר השירים ג, ו) וגו'.
מהו מפל אבקת רוכל?
דהוה קרוי ותנוי ופייטן ודרשן.

שכר לקיחה

דבר אחר: קחו מוסרי ואל כסף.
אמר רבי אבא בר כהנא:
משכר לקיחה את למד שכר לולב.
שכר לקיחה – במצרים כתיב ולקחתם אגדת אֶזֶב (שמות יב, כב) וגו'.
בכמה הוות טימי ידידיה? בארבעה מנאי, בחמשה מנאי.
היא שעמדה להם בביזת מצרים, בביזת הים, בביזת סיחון ועוג, בביזת שלשים
ואחד מלכים.
לולב, שהוא עומד לאדם בכמה דמים, וכמה מצוות יש בו – על אחת כמה וכמה!

לכך משה מזוהיר את ישראל ואומר להם: ולקחתם לכם ביום הראשון (ויקרא כג, מ).

ב

שבע שמחות את פניך

פתיחתא שנייה • דוד מבקש חיים, שבע כיתות של צדיקים, ושבע שמחות של חג

תודיעני ארח חיים שבע שמחות את פניך נעמות בימינך נצח (תהלים טז, יא)

דוד מבקש חיים

דבר אחר: ולקחתם לכם ביום הראשון (ויקרא כג, מ) –

זה שאמר הכתוב: תודיעני ארח חיים, שבע שמחות את פניך, נעמות

בימינך נצח (תהלים טז, יא).

אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא: רבון העולמים, הודיעני איזה פילון מפולש לעתיד לבוא.

רבי יודן ורבי עזריה.

רבי יודן אמר: אמר לו הקדוש ברוך הוא לדוד: דוד, אם חיים אתה מבקש – צפה ליראה,

דכתיב יראה ה' תוסיף ימים (משלי י, כז).

ורבי עזריה אמר: אמר לו: דוד, אם חיים אתה מבקש – צפה ליסורים,

דכתיב ודרך חיים תוכחות מוסר (משלי ו, כג).

שבע — שבע

שבע שמחות את פניך – שבענו בחמש שמחות את פניך:

מקרא, ומשנה, תלמוד, תוספתא ואגדה.

דבר אחר: שבע שמחות את פניך – אל תהי קורא כן, אלא 'שבע שמחות'.

אילו שבע כיתות של צדיקים שהם עתידים להקביל פני השכינה,

ופניהם דומות לחמה, ללבנה, לרקיע, לברקים, לכוכבים, לשושנים, למנורת בית המקדש.

לחמה מנין? ברה כחמה (שיר השירים ו, י).

ללבנה מנין? יפה כלבנה.

לרקיע מנין? והמשפלים ינהרו כזהר הרקיע (דניאל יב, ג).

לברקים מנין? מראהן כלפידם כברקים ירוצצו (נחום ב, ה).

לכוכבים מנין? ומצדיקי הרבים פכוכבים.

לשושנים מנין? למנצח על שושנים לדוד (תהלים סט, א).

למנורת בית המקדש מנין? ואמר ראיתי והנה מנורת זהב כלה (זכריה ד, ב) וגו'.

הכת החביבה שבהן

נעמות בימינה נצח –

אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא: רבון העולמים, וכי מי מודיעני איזו כת החביבה והנעימה שבהן?

תרין אמוראין.

חד אמר: זו היא שבאה מכח תורה ומעשים טובים.

וחרנא אמר: אילו סופרים ומשנים שהם מלמדים את התינוקות לאמיתן,

שהם עתידין לישב בימינו של הקדוש ברוך הוא,

הדא הוא דכתיב נעמות בימינה נצח.

שבע מצוות שבהן

דבר אחר: שבע שמחות את פניך – אילו שבע מצוות שבחג:

ארבעה מינים שבלולב, וסוכה, ושמחה, וחגיגה.

אם שמחה – למה חגיגה? ואם חגיגה – למה שמחה?

אמר רבי אבין: משל לשנים שנכנסו אצל הדיין,

ולית אנן ידעין הידין הוא נצוחיאי,

אלא מאן דנסב באגין – ידעין דהוא נצוחא.

כך, לפי שישראל ושרי אומות העולם נכנסין ומקטרגין לפני הקדוש ברוך הוא

בראש השנה,

ולית אנן ידעין היילין אינון נצוחיאי,

אלא ממה שישראל יוצאין מלפני הקדוש ברוך הוא ולולביהם ואתרוגיהם בידיהם –

אנן ידעין דישראל אינון נצוחיאי.

לפיכך משה מזהיר את ישראל ואומר להם: ולקחתם לכם ביום הראשון.

ג

פְּנֵה אֶל תְּפִלַּת הָעֶרְעָר

פתיחתא שלישית • דוד מלך ודוד עני, תפילתו של מנשה, ותפילתם של דורות אחרונים

פְּנֵה אֶל תְּפִלַּת הָעֶרְעָר וְלֹא בָזָה אֶת תְּפִלָּתָם תִּכְתֹּב

זאת לדור אחרון ועם נברא יהלליה (תהלים קב, יח-יט)

מלך ועני

פְּנֵה אֶל תְּפִלַּת הָעֶרְעָר, וְלֹא בָזָה אֶת תְּפִלָּתָם (תהלים קב, יח).

אמר רבי ראובן: אין אנו יכולין לעמוד על אופיו של דוד:

פעמים שהוא קורא את עצמו מלך, ופעמים שהוא קורא את עצמו עני.

הא כיצד?

בשעה שהוא צופה ורואה שהצדיקים עתידין לעמוד ממנו – כגון אסא, יהושפט, חזקיה,

יאשיהו – הוא קורא את עצמו מלך:

אֱלֹהִים מְשַׁפְּטִיד לְמֶלֶךְ תָּנוּ, וְצִדְקָתְךָ לְבִן מֶלֶךְ (תהלים עב, א).

ובשעה שהוא צופה ורואה שהרשעים עתידין לעמוד ממנו – כגון אחז, אמון, מנשה –

הוא קורא את עצמו עני:

תְּפִלָּה לְעֹנִי כִּי יִעֲטֶף (תהלים קב, א).

הפועל המשמר

רבי אלכסנדר פתר קרייא בפועל.

מה פועל הזה יושב ומשמר כל היום – אימתי? לכשיפליג בעל מלאכתו קימעה,

וילקשינה בסוף.

כמה דאת אמר: וְהָיָה הָעֵטָפִים לְלִבָּן וְהַקְּשָׁרִים לְיַעֲקֹב (בראשית ל, מב).

מהו הָעֵטָפִים? רבי יצחק בר חקילא אמר: לקישיא.

תפילתו של מנשה

אמר ריש לקיש: הפסוק הזה – לא סופו ראשו, ולא ראשו סופו.
אם פנה אל תפלת הערער – היה לו לומר 'לא בזה את תפלתו';
אם לא בזה את תפלתם – היה לו לומר 'פנה אל תפלת הערערים'.
אלא: פנה אל תפלת הערער – זה מנשה מלך יהודה;
ולא בזה את תפלתם – זו תפילתו ותפילת אבותיו.
הדא הוא דכתיב ויעתר לו (דברי הימים ב לג, יג) – 'ויחתר' כתיב.
אמר רבי לעזר ברבי שמעון: בערבייא צווחין לעתירתא – חתירתא.

וישיבהו ירושלם למלכותו – במה השיבו?
רבי שמואל בר יונה בשם רבי אחא: ברוח השיבו, כמה דאת אומר: 'משיב הרוח'.
וידע מנשה כי ה' הוא האלהים – באותה שעה אמר מנשה: אית דין ואית דיין.

תפילתם של דורות אחרונים

רבי יצחק פתר קרייא בדורות הללו, שאין להם לא מלך ולא נביא ולא אורים ולא תומים –
אלא תפילה זו בלבד.

אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא: רבון העולמים, אף היא – לא תבזה עליה.
תכתב זאת לדור אחרון (תהלים קב, יט) – מכאן שהקדוש ברוך הוא מקבל את השבים.
ועם נברא יהלל יה – שבראם הקדוש ברוך הוא ברייה חדשה.

דבר אחר: תכתב זאת לדור אחרון – זה דורו של חזקיהו שהיה נטוי למיתה.
ועם נברא יהלל יה – שבראם הקדוש ברוך הוא ברייה חדשה.

דבר אחר: תכתב זאת לדור אחרון – זה דורו של מרדכי ואסתר, שהיו נטויים למיתה.
ועם נברא יהלל יה – שבראם הקדוש ברוך הוא ברייה חדשה.

דבר אחר: תכתב זאת לדור אחרון – אילו דורות הללו, שהם נטויים למיתה.
ועם נברא יהלל יה – שעתיד הקדוש ברוך הוא לבראותן ברייה חדשה.
ומה עלינו? ליקח לולב ואתרוג, ולקלס להקדוש ברוך הוא.

לפיכך משה מזהיר את ישראל ואומר להם: ולקחתם לכם (ויקרא כג, מ).

ד

יַעֲלֹז שְׂדֵי... אֲזִי יִרְנְנוּ כָּל עֲצֵי יַעַר

פתיחתא רביעית • קצרה • העולם כולו מרנן לפני הדין

יַעֲלֹז שְׂדֵי וְכָל-אֲשֶׁר-בּוֹ אֲזִי יִרְנְנוּ כָּל-עֲצֵי-יַעַר לִפְנֵי ה' כִּי בָא כִּי בָא

לְשֹׁפֵט הָאָרֶץ יִשְׁפֹּט תִּבֵּל בְּצֶדֶק וְעַמִּים בְּאֲמוּנָתוֹ (תהלים צו, יב-יג)

יַעֲלֹז שְׂדֵי וְכָל אֲשֶׁר בּוֹ, אֲזִי יִרְנְנוּ כָּל עֲצֵי יַעַר (תהלים צו, יב).

יַעֲלֹז שְׂדֵי – זה העולם, דכתיב ויהי בהיותם בשדה (בראשית ד, ח).

וְכָל אֲשֶׁר בּוֹ – אילו הבריות, כמה דאת אומר לה' הארץ ומלואה (תהלים כד, א).

אֲזִי יִרְנְנוּ כָּל עֲצֵי יַעַר – אמר רבי אחא:

'יער' – אילו אילנות שהם עושין פירות;

'כל עצי יער' – אילו אילנות שאינן עושין פירות.

לפני מי? לִפְנֵי ה' (תהלים צו, יג).

למה? כִּי בָא – בראש השנה; כִּי בָא – ביום הכיפורים.

מה לעשות? לְשֹׁפֵט הָאָרֶץ, יִשְׁפֹּט תִּבֵּל בְּצֶדֶק וְעַמִּים בְּאֲמוּנָתוֹ.

ה

אַרְחֵץ בְּנִקְיוֹן כְּפִי

פְּתִיחַתָּא חֲמִישִׁית • קְצָרָה • לולב במקח ולא בגזל, הקפת המזבח, וההלל שיש בו לשעבר ולעתיד

אַרְחֵץ בְּנִקְיוֹן כְּפִי וְאַסְבָּכָה אֶת־מִזְבֵּחְךָ ה' לְשִׁמְעַ
בְּקוֹל תּוֹדָה וְלִסְפֹּר כָּל־נִפְלְאוֹתֶיךָ (תהלים כו, ו-ז)

אַרְחֵץ בְּנִקְיוֹן כְּפִי, וְאַסְבָּכָה אֶת מִזְבֵּחְךָ ה' (תהלים כו, ו).

אַרְחֵץ בְּנִקְיוֹן כְּפִי – במקח, ולא בגזל.

וְאַסְבָּכָה אֶת מִזְבֵּחְךָ ה' – כי הא דתנינן תמן:

”בכל יום היו מקיפין את המזבח פעם אחת, ואומרין: אָנָּה ה' הוֹשִׁיעָה נָּא, אָנָּה ה'

הַצְלִיחָה נָּא (תהלים קיח, כה) ” (משנה סוכה ד, ה).

לְשִׁמְעַ בְּקוֹל תּוֹדָה (תהלים כו, ז) – אילו הקרבנות.

וְלִסְפֹּר כָּל נִפְלְאוֹתֶיךָ – אמר רבי אבון: זה הלל,

שיש בו לשעבר, ויש בו לדורות הללו, ויש בו לימות המשיח, ויש בו לימות גוג ומגוג, ויש בו לעתיד לבוא.

יש בו לשעבר – בְּצִאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם (תהלים קיד, א).

יש בו לדורות הללו – לֹא לָנוּ ה' לֹא לָנוּ (תהלים קטו, א).

לימות המשיח – אֶהְבֵּתִי כִּי יִשְׁמַע ה' (תהלים קטז, א).

לימות גוג ומגוג – אֶסְרוּ חֵג בְּעֵבְתֵּיכֶם (תהלים קיח, כז).

לעתיד לבוא – אֵלֵי אֶתָּה וְאוֹדְךָ (תהלים קיח, כח).

חלק ב

גוף הדרישה

ו

וְלִקְחֶתֶם לָכֶם – מִשְׁלָכֶם

דרשת הפסוק • "ולקחתם לכם" • לולב הגזול, ומשל הלסטים שסניגורו נעשה קטיגורו

וְלִקְחֶתֶם (ויקרא כג, מ) – **תני רבי חייא:** שתהא לקיחה לכל אחד ואחד מכם.
לָכֶם – משלכם, ולא הגזול.

אמר רבי לוי: כל מי שהוא נוטל לולב גזול, למה הוא דומה?
ללסטים שהוא יושב בפרשת דרכים ומקפח את העוברים ואת השבים.

משל הלגיון והלסטים

חד זמן עבר חד ליגיון בעי למגבי דימוסייא דחדא מדינתא,
וקם עלוי וקפחיה, ונסב כל מה דהוה גביה.
בתר יומין איצטייד ההוא ליסטא ואיתייהב בפילקי.
שמע ההוא ליגיונא ואזל לגביה.

אמר ליה: קום הב לי כל מה דקפח ההוא גברא ונסיב מיניה, ואנא מילף עלך זכו.
אמר ליה: כל מה דקפח ההוא גברא ונסיב מינך – לית ליה מיניה אלא הדין טפיטא, דהוא
מן דידיך.

אמר ליה: הב ליה, ואנא מליף עלך זכו קדם מלכא.
הב ליה טפיטא דנסיב מיניה.

אמר ליה: למחר את נפיק לדינא קדם מלכא, קרי לך ואמר לך: אית לך בר נש מלף
עלך זכו?

ואת אמר ליה: אית ליגיון פלן. והוא משלח וקרי ליה, ואנא מלף עלך זכו.

למחר נפק לדינא. קרי ליה מלכא: אית לך בר נש מלף עלך זכו?
אמר: ליגיון פלן. שלח מלכא וקרי ליה.

אמר ליה: מה את חכים מילף זכו בהדין גברא?
אמר ליה: חכים אנא – בההוא זימנא דשלחתי למיגבי דימוסיא דמדינתא פלניתא,
דקם עלי וקדמי וקפחני ונסב כל מה דהוה גבי, והדין טפיטא מסהיד עלי.
התחילו הכל אומרין: אוי לו לזה, שנעשה סניגורו קטיגורו!
כך אדם לוקח לולב לזכות בו;
אם היה גזול – הוא צווח לפני הקדוש ברוך הוא ואומר: גזול אני! חמוס אני!
ומלאכי השרת אומרין: אוי לו לזה, שנעשה סניגורו קטיגורו.

ז

ביום הראשון – ראשון לחשבון עונות

דרשת הפסוק: "ביום הראשון" • משל המלך והמס,
ומחילת ראש השנה, עשרת ימי תשובה ויום הכיפורים

ביום הראשון (ויקרא כג, מ) – יום חמשה עשר הוא, ואת אומר **ביום הראשון**?

רבי מני דשאב ורבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי:

משל למדינה שהיתה מחייבת לימס למלך, והלך המלך לגבותה.
בתוך עשרה מיל יצאו גדולי מדינה וקילסו אותו – והתיר המלך שליש מדימוסיא שלהם.
בתוך חמשה מיל יצאו פטירבולי מדינה וקילסו אותו – והתיר להם המלך שליש
מדימוסיא שלהם.

וכיון שנכנס המלך למדינה, יצאו כל בני המדינה וקילסו אותו.

אמר להם מלכא: מה דאזל – אזל; מיכא ולהלן – חושבנא.

כך באין ישראל בראש השנה ועושין תשובה – והקדוש ברוך הוא מתיר להם
שליש עונותיהם.

באין בעשרת ימי תשובה ומתענים הכשירים – והקדוש ברוך הוא מתיר להם
רוב עונותיהם.

וכיון שבא יום הכיפורים, כל ישראל מתענין – והקדוש ברוך הוא סולח על כל עונותיהם.

אמר רבי אחא: כתיב כי עֶמֶךָ הַסְּלִיחָה (תהלים קל, ד) – הסליחה מופקדת אצלך מראש.

וכל כך למה? **לְמַעַן תִּנָּרָא** – בשביל ליתן אימתך על כל בריותיך.

מיום הכיפורים ועד החג כל ישראל עסוקין במצוות: זה עוסק בסוכתו, וזה עוסק בלולבו. ביום טוב הראשון של חג הן נוטלין לולביהן ואתרוגיהם בידם ומקלסין להקדוש ברוך הוא, והקדוש ברוך הוא אומר להם: כבר מחלתי לכם על מה שעבר; מיכן ואילך – חשבו עונותיכם.

לפיכך אמר **ביום הראשון**. מאי **ביום הראשון**? ראשון למעשה – לחשב עונות מיום הראשון של מועד.

ח

פְּרִי עֵץ הָדָר – הַלְכוֹת אַרְבַּעַת הַמִּינִים

דרשת הפסוק • ארבעת המינים בהלכה • דרשות
ההלכה שבפסוק: יום ולא לילה, אתרוג, לולב, הדס וערבה

ביום הראשון (ויקרא כג, מ) – ביום, ולא בלילה.

ביום הראשון – ואפילו בשבת.

ביום הראשון – אין דוחין את השבת אלא על יום טוב הראשון של חג בלבד.

פְּרִי עֵץ הָדָר – פרי שטעם עצו ופריו שוין; זה אתרוג.

בן עזאי אומר: הָדָר – זה הדר באילנו משנה לשנה.

תירגם עקילס: **הָדָר** – הידור, שהוא דר על פני המים.

כַּפֶּת תְּמָרִים – **רבי טרפון אומר:** כפות; ואם פרוז – יכפתנו.

וְעֵנֶף עֵץ עָבֵת – את שענף עצו דומה לקליעה; זה הדס.

וְעֵרְבֵי נָחַל – אין לי אלא של נחל; של בקעה ושל הרים מניין?

תלמוד לומר **וְעֵרְבֵי נָחַל**.

אבא שאול אומר: וְעֵרְבֵי – שתים: ערבה ללולב, וערבה למקדש.

רבי ישמעאל אומר: פְּרִי עֵץ הָדָר – אחד; **כַּפֶּת תְּמָרִים** – אחד;

וְעֵנֶף עֵץ עָבֵת – שלשה; **וְעֵרְבֵי נָחַל** – שתים.

אפילו שתים קטומות ואחת שאינה קטומה.

רבי טרפון אומר: אפילו שלשה קטומים.

ט

ארבעת המינים — כנגד מי?

דרשת הפסוק • ארבעת המינים בדרש • כנגד הקדוש ברוך
הוא, כנגד האבות, כנגד האמהות, כנגד הסנהדרין, וכנגד ישראל

כנגד הקדוש ברוך הוא

רבי עקיבא אומר:

פְּרִי עֵץ הָדָר (ויקרא כג, מ) – זה הקדוש ברוך הוא, דכתיב ביה הוד

וְהָדָר לְבָשֶׁת (תהלים קד, א).

כַּפֶּת תְּמָרִים – זה הקדוש ברוך הוא, דכתיב ביה צִדִּיק פֶּתַח יִפְרָח (תהלים צב, יג).

וְעֵנָף עֵץ עֵבֶת – זה הקדוש ברוך הוא, דכתיב ביה וְהוּא עֹמֵד בֵּין הַהַדְסִים (זכריה א, ח).

וְעֶרְבֵי נָחַל – זה הקדוש ברוך הוא, דכתיב ביה סֹלוּ לְרֹכֵב בְּעֶרְבוֹת (תהלים סח, ה).

כנגד האבות

דבר אחר:

פְּרִי עֵץ הָדָר – זה אברהם אבינו, שהידרו הקדוש ברוך הוא בשיבה טובה, דכתיב

וְאַבְרָהָם זָקֵן (בראשית כד, א).

כַּפֶּת תְּמָרִים – זה יצחק אבינו, שהיה כפות ועקוד על גבי המזבח.

וְעֵנָף עֵץ עֵבֶת – זה יעקב אבינו: מה הדס זה רחוש בעלים, כך היה יעקב רחוש בבנים.

וְעֶרְבֵי נָחַל – זה יוסף: מה ערבה זו כמושה ויבישה בפני שלשה המינים, כך מת יוסף

לפני אחיו.

כנגד האמהות

דבר אחר:

פְּרִי עֵץ הָדָר – זו אמנו שרה, שהידרה הקדוש ברוך הוא בשיבה טובה, דכתיב וְאַבְרָהָם

וְשָׂרָה זָקֵנִים (בראשית יח, יא).

כַּפֶּת תְּמָרִים – זו אמנו רבקה: מה תמרה זו יש בה אוכל ויש בה קוצים, כך העמידה רבקה צדיק ורשע.

וְעֵנָף עֵץ עֵבֶת – זו אמנו לאה: מה הדס רחוש בעלים, כך היתה לאה רחושה בבנים.
וְעֶרְבֵי נָחַל – זו אמנו רחל: מה ערבה הזאת כמושה בפני שלשת המינים, כך מתה רחל בפני אחותה.

כנגד הסנהדרין

דבר אחר:

פְּרִי עֵץ הָדָר – זה סנהדרין גדולה של ישראל, שהידרה הקדוש ברוך הוא בשיבה טובה, דכתיב **מִפְּנֵי שִׁיבָה תִּקּוּם** (ויקרא יט, לב).

כַּפֶּת תְּמָרִים – אילו תלמידי חכמים, שהן כופין את עצמן ללמוד תורה אילו מאילו.
וְעֵנָף עֵץ עֵבֶת – אילו שלש שורות של תלמידי חכמים שיושבין לפני סנהדרין.
וְעֶרְבֵי נָחַל – אילו שני סופרי דיינין שהיו עומדין לפני סנהדרין, אחד מימין ואחד משמאל.

כנגד ישראל

דבר אחר:

פְּרִי עֵץ הָדָר – אילו ישראל: מה אתרוג הזה יש בו ריח ויש בו אוכל,
כך ישראל – יש בהן בני אדם שהם בעלי תורה ויש בהם מעשים טובים.
כַּפֶּת תְּמָרִים – אילו ישראל: מה תמרה הזאת יש בה אוכל ואין בה ריח,
כך ישראל – יש בהן בני אדם שהם בעלי תורה ואין בהם מעשים טובים.
וְעֵנָף עֵץ עֵבֶת – אילו ישראל: מה הדס הזה יש בו ריח ואין בו אוכל,
כך הן ישראל – יש בהן בני אדם שבידיהם מעשים טובים ואין בהם תורה.
וְעֶרְבֵי נָחַל – אילו ישראל: מה הערבה הזאת אין בה לא טעם ולא ריח,
כך ישראל – יש בהן בני אדם שאינן לא בעלי תורה ולא מעשים טובים.

אמר הקדוש ברוך הוא: לאבדן – אי אפשר.

אלא ייעשו כולם אגודה אחת, והם מכפרים אילו על אילו.

לפיכך משה מזהיר את ישראל ואומר להם: ולקחתם לכם.

חלק ג

חתימה

,

בזכות ולקחתם — ארבעה ראשונים

חתימה • חתימה: גילוי, פירעון, בניין וגאולה

אמר רבי ברכיה בשם רבי אבא בר כהנא:

בזכות ולקחתם לכם ביום הראשון (ויקרא כג, מ) –

אני נגלה לכם ראשון,

ופורע לכם מן הראשון,

ובונה לכם את הראשון,

ומביא לכם את הראשון.

אני נגלה לכם ראשון – זה הקדוש ברוך הוא, דכתיב אני ה' ראשון (ישעיה מא, ד).

ופורע לכם מן הראשון – זה עשו הרשע, דכתיב ויצא הראשון אדמוני (בראשית כה, כה).

ובונה לכם את הראשון – זה בית המקדש, דכתיב כסא כבוד מרום מראשון

מקום מקדשנו (ירמיה יז, יב).

ומביא לכם את הראשון – זה מלך המשיח, דכתיב ביה ראשון לציון הנה הנהם, ולירושלם

מבשר אתן (ישעיה מא, כז).

